

De Geraardsbergse drinkschaal van Krakelingen en de tazza van Jan Jansz. den Uyl

Jacques VERSCHAFFEL

Één van de hoogtepunten van het jaarlijks Krakelingenfeest van Geraardsbergen is zonder enige twijfel de rituele teug uit de platte zilveren drinkschaal waaruit kleine visjes in rode wijn opgeslurpt worden door de "hoogwaardigheidsbekleders".

Deze ritus is eeuwenoud

Volgens de auteurs van *Krakelingen en Tonnekensbrand, een eeuwenoud verhaal* (1) vertelt de Geraardsbergenaar Schollaert reeds in Latijnse verzen dat prominenten een visje drinken en dat bedoelde visjes zouden "...colludere" (een Latijnse omschrijving van "spelen - dartelen"). Een tekst die verwijst naar het feit dat er een bedwelming ontstaat door invloed van de wijn.

De eerste officiële vermelding van het visjesdrinken vinden we terug in het gemeenteraadsverslag van 1821 "...du vin dans une coupe d'argent....l'on avale des petits poissons" (wijn in een zilveren schaalmen drinkt kleine visjes).

Afb. 1: De drinkschaal die gebruikt wordt tijdens het Krakelingenfeest te Geraardsbergen. (Foto N. Schrever)

De zilveren drinkschaal

Deze drinkschaal (Afb. 1) wordt in het stadhuis bewaard. Dit waardevolle kwaliteitskunstwerk werd op het einde van de 16de of het begin van de 17de eeuw door een Antwerpse of Brusselse zilversmid

Afb. 2: Detail van de drinkschaal met het wapenschild van Geraardsbergen, dat door een griffioen gedragen wordt. (Foto N. Schrever)

ontworpen. Ze vertoont typische renaissancekenmerken met name: een rond geprofileerd voetstuk, versierd met een stempelrand, knorren en kraagjes. Op de bodem van de platte gedreven schaal is een medaillon gegraveerd waarin het wapenschild van de stad Geraardsbergen voorkomt.

(1) G. VAN BOCKSTAELE, A-M VANDEN HERREWEGEN, L. DE COCK, *Krakelingen en Tonnekensbrand, een eeuwenoud verhaal*, Geraardsbergen, 1994, pp. 84-88.

(2) De griffioen, ook griffoen, grijpvoegel of vogelmonster is één van de meest wonderlijke producten van de menselijke fantasie. Hij is samengesteld uit het bovenlijf van een arend, zij het met paardenoren, en het onderlijf van een leeuw. Hij wordt van terzijde gezien en is meestal klimmend, maar men vindt er ook wel die gaand of stappend en zelfs zittend zijn. Evenals de leeuw heeft de griffioen de staart in de regel opgeheven, maar hij heeft hem ook dikwijls tussen de achterpoten. Volgens de overlevering had de griffioen zoveel kracht dat hij in elk van zijn klauwen zonder inspanning een os kon pakken. Hij gold tevens als de bewaker van rijkdom en goud. Het was een veel beschreven fabeldier in Scandinavische en Germaanse legenden en komt daarom het meest voor op wapens in gebieden rond de Oostzee, vooral in Noord-Duitsland. De griffioen was waarschijnlijk het eerste fabeldier dat zijn intrede deed in de heraldiek. Al in 1167 stond het op het wapen van Richard, graaf van Essex. Bron: H. ROTTIER/M. VAN DE CRUYSS, *Heraldiek, Wapens kennen en herkennen*, Davidsfonds/Leuven, 2004, pp. 201,202.

Afb. 3: Schilderij 'Stilleven met kan en tazza' (olieverf op paneel) van Jan Jansz. Den Uyl

Het schild wordt gedragen door een griffioen ⁽²⁾ (Afb. 2).

De tazza

Op het schilderij *Stilleven met kan en tazza* (Afb. 3) dat men kon bewonderen op de tentoonstelling *Een huis vol kunst, Rubens als verzamelaar* die het voorbije jaar in het Rubenshuis te Antwerpen doorging, valt onmiddellijk de frappante gelijkenis op met de eerder vermelde Geraardsbergse drinkschaal. Het werk, olieverf op paneel met catalogusnummer 48, meet 63 x 46 cm en werd geschilderd door Jan Jansz. den Uyl (1595-1639). Hij werd opgeleid door stillevenschilder Willem Claesz. Heda (1594-1680). Heda wordt beschouwd als een van de belangrijkste meesters van het stilleven in het zeventiende-eeuwse Holland.

Beide schalen zijn bestemd voor "profaan" gebruik, het zijn geen kelken. Allebei vertonen ze centraal een rond vlak stuk, bedoeld om er het heraldisch embleem van de eigenaar op aan te brengen. Op dit gedeelte van de schaal bestemd voor Krakelingen prijkt het stadswapen van Geraardsbergen. De ruimte op de schaal, afgebeeld op het doek van J. J. Den Uyl is niet bewerkt. Het was gebruikelijk dat een afscheidnemend persoon binnen een genootschap of de vereniging zelf (de deken) een zilveren drinkschaal ontving of schonk. Volgens *van Dale* is *tazza* "een schotelvormige drinkschaal, meestal met voet". Het Italiaanse *tazza* is etymologisch te verklaren uit het Arabische *tāsa* (drinkschaaltje) en het Perzische *tasht* (schaal). Ook ons Vlaamse woord *tas* (kopje) heeft dezelfde herkomst ⁽³⁾.

Afb. 4: Een kelk afkomstig van de abt Simon de Warluzel van de Geraardsbergse Sint-Adriaansabdij die zich momenteel in de Sint-Pieterskerk te Bazel bevindt. Hij prijkt op de cover van Het Cultureel erfgoed van de Sint-Adriaansabdij van Geraardsbergen 1096 – 2002 door Geert Van Bockstaele. (Foto Studio Schrever)

De kelk

Tegenover de hiervoor beschreven drinkbeker staat de kelk (Afb. 4). Hij omvat een dieper gevoel. In onze contreien werd en wordt de kelk meestal gebruikt voor religieuze doeleinden. Hij is voor de gelovige een symbool bij het opdragen van de misdienst en voor het bewaren van de gezegende hosties die hij ontvangt tijdens de communie. De vormgeving van de kelken evolueerde in functie van de heersende kunststijl: Romaans, Gotiek, Barok... en past zich aan, aan de hedendaagse kunststromingen.

⁽³⁾ Van Dale *Eytomologisch woordenboek*, Utrecht/Antwerpen, 1997.